

OUD NEIS

Nieuwsblad voor de Historische Kring Oosterhout/Slijk-Ewijk en omstreken

September 2009

COLOFON

Uitgave van de Historische Kring
Oosterhout/Slijk-Ewijk en omstreken.

Secretariaat/Redactieadres:
Waaldijk 30
6677 MB Slijk-Ewijk
tel.: 0481 48 11 17
e-mail:
historischekringoosterhout@gmail.com

Contributie:
Leden: € 17,50. Huisgenootleden: € 5,-
(dus 2 leden op 1 adres € 22,50)

Bank:
1398.07.403
t.n.v. Historische Kring Oosterhout/
Slijk-Ewijk e.o.

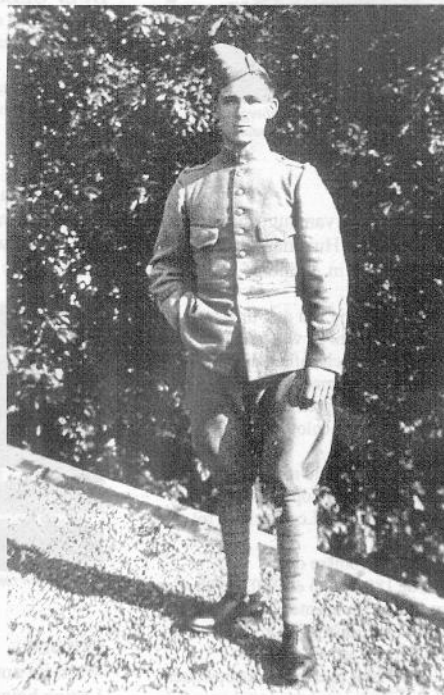
Kamer van Koophandel:
Arnhem 40145175

Dagelijks bestuur:
Hans v. Leeuwen, voorz.
tel.: 0481 48 13 38
Con Koffeman, penn.
tel.: 0481 48 17 45
Ineke v. Druten, secr.
tel.: 0481 48 11 17

Bestuursleden:
Frans Spaan
tel.: 0481 48 19 10
Jan Coopmans
tel.: 0481 48 17 54
Mieke van Veen- Liefink
tel.: 024 34 46 970

Werkadres/Archief:
Dorpshuis Oosterhout
De Honsvoet 2 (Zij-ingang)

Werkavond:
Elke donderdagavond vanaf 20.00 uur
Juli en augustus gesloten

1940. Korporaal Bart Jansen (zv Piet) uit Slijk-Ewijk sneuvelde
in mei 1940 op de Grebbergen bij Rhenen.

VAN DE REDACTIE

In september 1944 werd onze omgeving na hevige gevechten bevrijd van de Duitse bezetting, waarmee in Oosterhout en Slijk-Ewijk de Tweede Wereldoorlog beëindigde. Deze maand is dat dus 65 jaar geleden. In deze uitgave van Oud Neis vindt u dan ook een aantal bijdragen met de Tweede Wereldoorlog als onderwerp.

Britse tanks op de Waaldijk in Oosterhout bij de afweg van de Dorpsstraat. Gezien richting Slijk-Ewijk. Foto ongedateerd.

NIEUWS

We verwelkomen met ingang van augustus twee nieuwe leden: de heer Bauke Huisman uit Valburg en de Gelderlandbibliotheek in Arnhem.

*
Verder hebben we weer een serie van drie nieuwe verjaardagskalenders uitgegeven. Er valt te kiezen tussen een kalender met historische afbeeldingen uit Oosterhout, Slijk-Ewijk of de gemeente Overbetuwe. Ze kosten 6 euro en zijn te verkrijgen bij het archief of bestellen via het secretariaat (zie colofon).

*
Ons archief werd onlangs aangevuld met enkele documenten, afkomstig uit de gesloopte villa bij de kerk in Slijk-Ewijk. Met dank aan Leo Derksen uit Bommel.

Twee kasboekjes van J.J. Breunisse over tabaksleverantie periode 1893-1896 en 1902-1908. Een kasboek van de Hervormde Gemeente Slijk-Ewijk 1896-1926. Een kasboek met opbrengst kerkcollectes Slijk-Ewijk 1893-1903, een kasboek betr. de christelijke school 1914-1944, twee persoonsbewijzen 1945 (gescand), enkele brieven en een viertal agenda's uit 1939, 1942, 1943 en 1947.

In een volgende uitgave kunnen we u hier vast meer over vertellen.

De rentmeesterswoning kort voor de afbraak in 1976. Op de achtergrond de kerk van Slijk-Ewijk. Foto OA gemeente Valburg.

HULP GEZOCHT

Zijn er leden die het leuk vinden om te helpen met het secretariaat of het samenstellen van deze nieuwsbrief? Alles kan via de mail. Graag melden bij het secretariaat. Enige handigheid met de computer is wel aan te bevelen.

LEZING

Op woensdag 28 oktober komt bouwhistoricus Willem Ormel uit Oosterbeek in het dorps huis van Slijk-Ewijk vertellen over zijn onderzoek in Loenen. Zie ook verderop in dit blad.

Huis Loenen rond 1960. Foto archief historische kring

INHOUD

	pag.
Wa is da nou veur een ding?	3
Lezing bouwhistorie Loenen	4
Mijnen ruimen in de Betuwe	5
Market Garden	6
Uit het gemeentearchief	7
In de Verstrooiing	8
Sporen van de oorlog	10
Zomermarkt	11
Uit de oude keuken	12

Wa is da nou veur een ding?

door Ineke van Druten

De argeloze voorbijganger zou kunnen denken dat er een hooischudder van de dijk is gerold bij de Dijkstraat in Oosterhout, maar als je dichterbij komt, blijkt het een schoepenrad met trechters te zijn, een beeldend kunstwerk, geschonken door het Waterschap Rivierenland aan de inwoners van Oosterhout.

De aanleiding voor dit kunstwerk was de laatste dijkverzwaring, die in 1999/2000 plaatsvond. Het toenmalige polderdistrict en leden van de historische kring hadden bedacht dat het mooi zou zijn als er een symbool van de eeuwigdurende strijd tegen het water bij Oosterhout zou komen. Ook omdat het dorp in het verleden vaak geteisterd werd door dijkdoorbraken, waarbij veel inwoners verdrinken en huizen wegspoelden. De ontstaansgeschiedenis van Oosterhout ligt dan ook voor een groot deel buitendijks. Dat is nog te zien aan het pad door de uiterwaarden, wat voor de laatste dijkdoorbraak in 1820 nog dorpsstraat was. Bij dit pad zou ook het kunstwerk komen.

Het Waterschap benaderde met deze historische informatie kunstenaar Jan Vos uit Nijmegen, die 'Het Waterrad' creëerde. De bedoeling was om het rad zodanig te plaatsen, dat het bij hoog water zou gaan draaien. Maar omdat het buitendijks gebied betrof, moest toestemming van Rijkswaterstaat worden gevraagd. Het kunstwerk was inmiddels klaar, we schrijven 2003, maar Rijkswaterstaat besloot dat het niet buitendijks mocht komen vanwege het plan 'ruimte voor de rivieren'. Dat houdt grofweg in dat er zo min mogelijk obstakels in het stroomgebied van de rivier moeten staan. Dus moest er een nieuwe plek worden gezocht en nadat het kunstwerk enigszins was aangepast, het kon immers niet meer draaien, werd het eind juni j.l. geplaatst bij de afrit van de Dijkstraat.

Iedereen is natuurlijk vrij om de eigen fantasie er op los te laten, zoals de kunstenaar zei, maar een kunstwerk krijgt altijd meerwaarde als je het achterliggende verhaal kent.

Juni 2009. Bezichtiging van het kunstwerk op 26 juni j.l. door de dijkgraaf van het Waterschap Rivierenland, de kunstenaar, leden van de kunstcommissie gemeente Overbetuwe en leden van de historische kring Oosterhout/Slijk-Ewijk e.o.

Lezing over de bouwhistorie op landgoed Loenen

In het voorjaar van 2009 kreeg architectenbureau Prent, waar de spreker werkzaam is als bouwhistoricus de opdracht om twee schuren op het landgoed Loenen te onderzoeken. De gegevens uit de onderzochte gebouwen zijn een aanvulling op de reeds bekende gegevens van het kasteel en landgoed te Loenen.

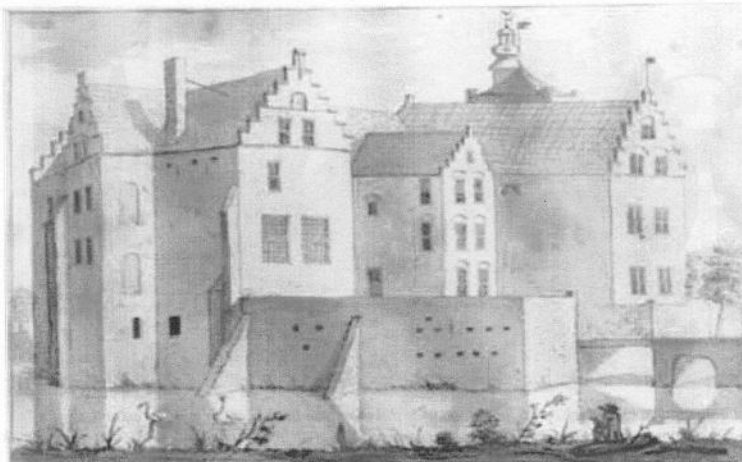
Aan de hand van plaatjes, tekeningen en kaartmateriaal wordt verteld hoe een middeleeuws kasteel verdwijnt, een aanleg met Koninklijke allure verschijnt maar nooit wordt voltooid, wat een 19^e eeuwse hang naar het ultieme idyllische landschap en romantiek doen en wat de rol van de landkaart hierin is. Het is een wat andere benadering, waarin de gebouwen in hun omgeving centraal staan en hun verhaal vertellen terwijl archieven een aanvulling op dit verhaal zijn.

Het onderzoek richt zich allereerst op twee schuren die zich aan weerszijden van de aan de westelijke zijde van het landhuis gelegen boerderij bevinden.

Naast het onderzoek in de gebouwen en omgeving zijn diverse archieven onderzocht, mensen geïnterviewd en publicaties geraadpleegd om meer geschiedkundige achtergronden te verkrijgen en zo ontwikkelingen van het landgoed in beeld te krijgen. Hiervoor zijn de kelders van de boerderij ook bezocht en heeft het aanwezige kaartmateriaal een belangrijke rol gespeeld in de vorm en oriëntatie van het middeleeuwse kasteel.

De spreker is Willem Ormel, werkzaam bij architectenbureau Prent te Oosterbeek. Vanuit zijn belangstelling voor gebouwen en geschiedenis heeft hij na zijn afgeronde opleiding in het hoger beroepsonderwijs de opleiding tot bouwhistoricus gevolgd aan de Hogeschool te Utrecht. Dit bouwhistorisch onderzoek zet het te onderzoeken object centraal als belangrijkste bron van informatie. Aan de hand van gebruikte materialen, constructies en veranderingen daaraan kan immers een historische ontwikkeling van het object worden bepaald.

De lezing is op woensdag 28 oktober in dorps huis Beatrix, Slijk-Ewijk. Aanvang 20.00u. Gratis voor de leden. Niet-leden € 2,00.

Loenen. 't huys Loine 1727. Tekening van L.P. Serrurier naar C.Pronk

Mijnen ruimen in de Betuwe

opgetekend door Thijs van Woerkom

Wil Huygen (Amersfoort, 23.06 1922 - Bilthoven, 14 01 2009) was een Nijmeegse arts en auteur, vooral bekend door een serie boeken over kabouters waarvoor Rien Poortvliet de illustraties maakte. In 2008 verscheen de 60e druk. In *De oproep der Kabouters* (1981), het tweede boek uit de serie, maakt Wil Huygen naast Poortvliet ook zelf deel uit van het verhaal en verschijnt hij ook in beeld. Zijn broer, wijlen Frans Huygen, was sinds 1943 tot 1981 onze huisarts voor Lent, Oosterhout en Slijk-Ewijk. Frans kreeg daarna als Nijmeegse hoogleraar huisartsengeneeskunde landelijke bekendheid. Over zijn Betuwse herinneringen direct na de oorlog als jong student kon Wil Huygen ook boeiend vertellen:

'Na de oorlog '40-'45 lagen er in het niemandsland tussen Nijmegen en Arnhem nog tienduizenden landmijnen, het resultaat van acht maanden frontschermutselingen.

Het talrijkst waren de 'shoe-mines'. Die leken op ouderwetse houten griffeldoesjes en waren bedoeld voor het afrukken van een voet.

De veel grotere metalen mijnen waren rond, van boven en van onderen afgeplat. Zij dienden voor het opblazen van tanks, jeeps en andere voertuigen.

Nederland werd in die hete zomer van 1945 na de bevrijding geregeerd door het 'Militair Gezag'. Dit orgaan wierf mannen aan om de Betuwe vrij van landmijnen te maken.

De arbeidstijden van deze mijnenruimers waren van 10 tot 12 en van 14 tot 16 uur, omdat het werk veel van hun zenuwen eiste.

Om half tien 's ochtends vertrokken uit Lent telkens circa twintig met een spoedcursus opgeleide mannen, een mijnexpert en een EHBO'er in een legertruck naar het doel van die dag. Naarmate zij het voormalige front naderden, kwamen ze op wegen waarlangs borden stonden: *Road and verges not checked*, aangevende dat het wegdek en de bermen nog niet op mijnen waren onderzocht.

Op de plaats van bestemming werden de mannen naast elkaar in een rij opgesteld. Ze ontvingen een soort degen met een scherpe punt en op het sein van de leider begon de rij langzaam over het te onderzoeken veld te lopen. Elke man prikte zijn degen vlak voor zijn voeten in de grond, er voor zorgend dat hij aansloot bij zijn rechter- en linker buurman.

Wanneer iemand een holle klank of een metalen geluid onder zijn degenpunt meende waar te nemen, sloeg hij alarm. De rij ging dan een eind achteruit en de mijnexpert groef het voorwerp met de hand en een houten schopje uit, waarna het onschadelijk werd gemaakt.

Bij een van die trucks was ik aangesteld als EHBO'er.

Na mijn kandidaatsexamen medicijnen in juni '45 was ik door het Militair Gezag daarvoor aangenomen. De honorering bedroeg f 7,50 en een warme maaltijd per dag. De ruimers kregen natuurlijk meer.

Drie maanden lang gebeurde er wonderlijk genoeg geen ongeluk. De medische hulp beperkte zich tot verkoudheden, maagdarfstoomissen, steenpuisten en ander ongerief.

De eerste dagen hadden de mannen mij gemedend, maar toen ik begrepen had dat deze vrijgevochten kerels zich mentaal op de been hielden via een collectief gevoel van onkwetsbaarheid en niet op interventie van een student zaten te wachten, klaarde de verhouding op.

Overigens verrichtten ze niet iedere dag het gevaarlijke prik- en graafwerk, maar brachten ze op andere dagen de her en der aangetroffen explosieven naar centrale verzamelplaatsen. Dat we daarbij in de laadbak op de granaten zaten werd niet als een probleem gezien.

Natuurlijk waren er talrijke incidenten. Zo was er een wei die na het verwijderen van antitankmijnen veilig was verklaard. Toen de veehouder koeien in de wei losliet, sneuvelden er binnen een dag drie als gevolg van een onontdekte kettingbom.

Een ander voorval betrof een middelgroot dorp. Halverwege een bloedhete ochtend was de burgemeester ons persoonlijk komen bedanken voor onze inzet en had trots verteld dat zijn dorp als

eerste in de Betuwe in alle huizen weer vensterglas had. Even buiten het dorp hadden de mannen al wekenlang explosieven op hoge stapels gelegd. Toen we tijdens de middagpauze in een boomgaardje lagen te slapen ging door oververhitting die hele berg met apocalyptische explosies de lucht in. Het meest bedreigend waren de handgranaten die vlakbij ons in de lucht ontploften zodat er geen dekking mogelijk was. Wonderwel werd niemand geraakt. Uiteraard kwam een afgezant van de burgemeester ons vertellen dat dit nu een van de dorpen was dat helemaal géén vensterglas meer had!

Weer een ander voorval speelde zich eveneens in de middagpauze af. Een kilometer van het werkterrein van die dag lag een neergeschoten RAF-vliegtuig. Enkele fantasten dachten dat er nog wel iets in dat wrak te halen viel. Ik was zo lichtzinnig mee te gaan, niet zozeer om te gappen maar om zo'n grote kast van binnen te zien.

Toen we er met een omweg bij kwamen troffen we een leeg karkas aan, waar voor geen stuuver meer aan waarde in zat. Zelfs het dashboard in de cockpit was helemaal gesloopt. Omdat we laat waren bedacht een van de mannen een snellere terugweg naar de truck. Halverwege gaf iemand een schreeuw: 'Mijnen!' Pas toen ontdekten we dat we in een mijnenveld zaten. In ganzenpas bereikten we drie kwartier te laat de truck, onderweg zoveel mogelijk mijnen onschadelijk makend en met grote passen over verdachte plekken heen stappend, wat niet erg bevorderlijk was voor de gemoedsrust.

Het vierde voorval vond plaats net voor ik terug moest naar Utrecht. Montgomery had vanuit Bremen krijgsgevangenen Duitse Geniesoldaten naar de Betuwe gestuurd. Een eenheid daarvan ging met ons mee omdat de bemanning die mijnen daar zelf had gelegd.

De bevelvoerende Duitse officier zag eruit als een lachwekkend schele boef, maar hij bleek een brave huisvader die mij weemoedig gebarsten zwartwitfotootjes van drie kleine meisjes liet zien.

In de door ons veilig verklaarde percelen vonden de Duitsers nog bedenkelijk veel mijnen.

Hun geheim was dat ze lange koorden hadden, waarop om de zoveel centimeters witte stippen stonden. Met behulp van een speciale atlas duwden zij met feilloze precisie een stokje aan het begin en eind van zo'n koord in de grond, waarna er bij iedere stip een mijn lag.

Ondanks hun ruwe kwinkslagen waren onze mannen onder de indruk. Het was tenslotte in die maanden ook hún vak geworden!

Market Garden

door Thijs van Woerkom

Op 17 september j.l. was het 65 jaar geleden dat de operatie Market Garden in onze regio begon met de luchtlandingen bij Groesbeek, Grave, Nederasselt en nabij Oosterbeek.

Rond de middag ook met aanvallen op Duitse FLAK-luchtdoelafweerstellingen in de Betuwe en met name in Oosterhout, Lent en Ressen. Hiervan was ik getuige door als snotneus van 10 jaar achter mijn vader uit de kelder te sluipen om uit het raam te kijken naar de luid gierende omlaagduikende jachtvliegtuigen.

Directeur Wiel Lenders van het Groesbeekse oorlogsmuseum onderstreepte op 16 september via TV Gelderland eindelijk het belang van 'voortschrijdend historisch inzicht'. Mogelijk ook doelend op de website: www.nijmeegsefabels.nl

Daarin wordt het 'vergissingsbombardement' van Nijmegen na uitgebreide studie ter discussie gesteld, waarbij beoogde landingsterreinen bij Lent, Oosterhout, Slijk-Ewijk en Ressen bij de verovering van de Nijmeegse bruggen een belangrijke rol kunnen hebben gespeeld.

Behalve de genoemde website kan ik nog wat exemplaren aanbieden van mijn uitgave: 'De bloedige Waalsprong van september 1944' uit 1999 alsmede: 'Derk van Rien op het manneneiland', met oorlogsherinneringen die Derk Jansen in 1981 in dialect aan mij vertelde.

De bundel 'De slag om Oosterhout, van 20 t/m 23 september 1944' uitgegeven in 2005 (20 pagina's A-4) is uitverkocht. Bij voldoende belangstelling is herdruk mogelijk.

4222 andelst

-1.842.93

GEMEENTEBESTUUR VAN VALBURG

(POSTBESTELLING ANDELST)

No. 2223

TELEFOON ANDELST No. 4 (9 V.M. TOT 5.30 N.M.)
 POSTGIROREKENING GEMEENTE 28923
 POSTGIROREKENING SECRETARIE 79663

ONDERWERP:

Gesneuvelde en vermiste
 militairen.

HERVELD. 24 Februari 1941.

Bijl.:

Ter voldoening aan het schrijven van het Hoofd van het Afdelingsbureau van het Departement van Defensie dd.4 Februari j.l., IIe Afd.B.No.19 Centraal Registratiebureau, heb ik de eer U hieronder een nominatieve opgave met de vaders getraagde gegevens te verstrekken van de gesneuvelde en vermisten, die in deze gemeente woonachtig waren, te weten:

G E S N E U V E L D :

1. JANSEN, JOHANNES, geboren te Valburg dd.30 Juni 1915,lichting 1935,ingelijfd voor de gemeente Valburg onder lotingsno.158 bij het 8e Regiment Infanterie, IIe Bataljon, 2e Compagnie, soldaat, gesneuvelde te Rhenen(Grebbe)in het tijdvak 10 - 14 Mei 1940, adres naaste familiebetrekking: Weduwe J.Jansen, geboren Grada Tonia Ruisch, wonende te Andelst, gemeente Valburg, Sportweg 3 ;
2. JANSEN, LAMBERTUS, geboren te Valburg dd.27 September 1916,lichting 1936,ingelijfd voor de gemeente Valburg onder lotingsno.49 bij het 8e Regiment Infanterie, Staf, 8e Compagnie mortieren, korporaal, gesneuvelde te Rhenen(Grebbe)in het tijdvak 10 - 14 Mei 1940, adres naaste familiebetrekking: zijn vader Fiet Jansen, wonende te Slijk - Ewijk, gemeente Valburg, Dorpstraat 10 ;
3. LUBBERINK, HENDRIK JAN, geboren te Sleen dd.24 Februari 1911,lichting 1931,ingelijfd voor de gemeente Markelo onder lotingsno.30 bij het 11e Regiment Infanterie, IIe Bataljon, 1e Compagnie, soldaat, gesneuvelde te Fraterwaard, gemeente Rheden op 10 Mei 1940, adres naaste familiebetrekking: zijn vader Jans Lubberink, wonende te Oosterhout (Gld. gemeente Valburg, Grifdijk 7 ;
4. FOLMAN, GERARDUS THEODOCUS, geboren te Valburg dd.2 Maart 1918,lichting 1938,ingelijfd voor de gemeente Valburg onder lotingsno.87 bij het 8e Regiment Infanterie, Ie Bataljon, 2e Compagnie, soldaat, gesneuvelde te Rhenen(Grebbe)in het tijdvak 10 - 14 Mei 1940, adres naaste familiebetrekking: zijn vader Gerardus Folman, wonende te Oosterhout (Gld. gemeente Valburg, Oosterhoutschestraat 18 ;
5. RIJNDERTSE, JOHANNES, geboren te Nijmegen dd.1 Maart 1905,lichting 1925,ingelijfd voor de gemeente Valburg onder lotingsno.18 bij het 8e Regiment Infanterie, IIe Bataljon, 1e Compagnie, soldaat, gesneuvelde te Rotterdam tijdens het luchtbombardement van het Maasstation (12 Mei 1940), adres naaste familiebetrekking: Weduwe J.Rijndertse, geboren Lamigje Lubberink, wonende te Oosterhout (Gld.) gemeente Valburg, Grifdijk 7.

V E R M I S T :

1. PHILIPSEN, JAN, geboren te Valburg dd.11 Maart 1920, lichting 1940,ingelijfd voor de gemeente Valburg onder No.55 van het Alfabetisch Register. Blijkens ontvangen opgave van den Chef van het Centraal Bureau voor aanneming van personeel voor de Weermacht dd.1 Mei 1939 heeft Philipsen zich met ingang van dien datum vrijwillig verbonden als stoker der 3e klasse bij de Zeemacht voor den tijd van zes jaren onder Stamboek no.15870. Hoewel mij geen enkele desbetreffende officiële mededeeling heeft bereikt heb ik vernomen dat zijn ouders van den betrokken Scheepscapitaan bericht hebben ontvangen dat hun zoon Jan als vermist moet worden beschouwd. Adres naaste familiebetrekking: zijn vader Johannes Philipsen, wonende te Zetten, gemeente Valburg, Bakkerstraat 15.

DE BURGEMEESTER VAN VALBURG TE HERVELD,

get. H.L.s'Jaccb.

Aan

DEN HEER HOOFD VAN HET AFDDELINGSBUREAU
 VAN HET DEPARTAMENT VAN DEFENSIE
 IIe Afd.B.No.19, Centraal Registratiebureau

te 's-GRAVENHAGE.

Alexanderplein 10.

Driedelig verslag van dokter Huygen in de nummers 15,16 en 17 van De Verstrooiing, 'weekblad der Nederlands Protestante Vluchtelingengemeente in Oost-Vlaanderen'. Het betrof de plaatsen Geeraardsbergen, Schendelbeke, Steenhuize, Aspelare, Moerbeke, Denderwindeke, Waerbeke, Outer, Nederboelare, Viane en Goferdinge.

Dit blad werd verspreid onder de evacu s uit de Betuwe, die van eind 1944 tot mei 1945 in België waren ondergebracht. Het laatste nummer, nr. 22, verscheen op 19 Mei 1945.

Dokter Huygen werkte vanaf 1943 als pas afgestudeerd huisarts in Oosterhout, Slijk-Ewijk en Lent. Hij verbleef op Het Manneneiland, het gebied tussen Oosterhout en Lent waar de achtergebleven mannen waren ondergebracht omdat de rest van de Betuwe onder water stond. Volgens Huygen waren het rond de duizend mannen, die verbleven in kelders en verlaten boerderijen van wat hij noemde 'het nachtmerrie-eiland'.

Dr. Frans Huygen

Een bericht uit de Betuwe. *Uit nummer 15 van 31 Maart 1945:*
Rondgaande onder de Betuwenaren in België heb ik gemerkt dat er enige ongerustheid bestond over de achtergebleven mannen op het "eiland". Dit komt gedeeltelijk door het gebrek aan een behoorlijke postverbinding.

Het verhaal van den heer Herberts over de granaten en de vliegende bommen, het water en alle andere narigheid heeft dat niet verbeterd. Nu kan ik u, vrouwen en moeders en andere familieleden dadelijk geruststellen over het lot van de eilandbewoners.

Als de eenige dokter die in de Betuwe is achtergebleven kan ik de toestand goed beoordeelen, omdat vele zieken op mij zijn aangewezen. Het valt heel erg mee. Er zijn weinige zieken en bijna geen ernstige zieken. Het valt mijzelf eigenlijk hard mee. Van al die mannen, die soms dagen lang tot hun middel in het water werkten in de koude, heeft er niemand een longontsteking gekregen.

U moet ook niet vergeten dat het eigenlijk de sterksten zijn die zijn achtergebleven. Granaat- en bomverwondingen zijn er slechts heel enkele voorgekomen, en dan alleen nog in zeer lichte graad.

Het is mij niet bekend dat er iemand van uwe familieleden, in de Betuwe is overleden of dat er maar ernstig levensgevaar heeft bestaan, sinds uw vertrek. Twee slachtoffers zijn er gevallen. Een bevond zich in niemandsland - tegen uitdrukkelijk bevel in - een sneuvelde bij een gevecht tussen een Engelsche en een Deutsche patrouille, waar hij juist tussen in raakte. Zijn familie bevindt zich in Nederland. De andere was een man uit Rotterdam die trachtte van de Deutsche linie, s de Engelschen te bereiken. Beide gevallen zijn reeds 2 maanden geleden voorgekomen.

In het bewoonde stuk van de Betuwe, dat is Lent, Ressen en een deel in Oosterhout, vallen er over het algemeen heel weinig projectielen.

Er gaan zelfs weken voorbij dat er geen enkele valt. En als er slechts een enkele dag of nacht wat vallen, wordt er, zoals ik u reeds vertelde, niemand getroffen. De bevolking is ook zo dun verspreid over het bewoonde stuk (*er waren nog maar 1000 mannen*) dat er niet veel kans is om getroffen te worden.

Een bericht uit de Betuwe 2 uit Nr. 16, 7 April 1945.

De mannen in de Betuwe bevinden zich over het algemeen heel goed; natuurlijk missen zij de vrouwen wel erg (ik zie 'n enkelen keer wel eens wenen) maar ze slaan zich er heel goed door. De meesten koken zelf. Dat wil zeggen, ze leven meestal in troepjes samen en één van allen kookt dan voor de rest.

Als ze willen kunnen ze eten in de centrale keuken in het klooster te Lent. Enkele honderden maken daar gebruik van. Ze kunnen daar ook het eten in pannen halen en thuis opeten. Ik geloof niet, dat er wat de maaltijden aangaat, iemand iets te kort komt op het eiland. In sommige gevallen wordt er zelfs beter gegeten dan toen de vrouwen er waren! Er wordt dan ook niet erg, zuinig huis gehouden en de voorraden worden snel opgemaakt. Maar gelukkig zijn er dubbele rantsoenen, bijzonder voor vleesch, in de Betuwe.

De zindelijkheid laat wel eens wat te wensen over. Het was op een gegeven oogenblik zelfs zo erg dat ik er een artikel over moest schrijven in de « Betuwe - Koerier », onze mannencourant. Sindsdien stuur ik ook geregeld een Rode Kruis verpleegster rond die alle huizen afgaat en de 'bedden inspecteert, de mannen aanspoort de dekens uit te kloppen en te luchten, de kamers te veggen, enz. enz. En dit heeft heel goed geholpen. Sindsdien is het veel verbeterd.

Er is nog een heel enkel huis waar men in de kelder slaapt, maar dat is een uitzondering.

Er is sinds enige tijd ook een wasserij, waar mannen elke week hun was af kunnen geven, en er is zelfs een verstelrichting voor het wasgoed. Bovendien zijn er ook nog enige kleermakers op het eiland. Deze zijn op het oogenblik bezig nieuw ondergoed voor de mannen te maken die te weinig hebben overgehouden. Zeepgebrek is er niet op het eiland, er schiet nog al eens een stukje over bij de Engelschen. Het Rode Kruis heeft een tweede stukje voor-oorlogsche Sunlight zeep beschikbaar gesteld voor mannen die te kort kwamen.

Een bericht uit de Betuwe 3 Nr. 17, 14 April 1945.

De gezondheidstoestand is alles bij elkaar heel goed op het eiland. Er zijn zooals gezegd, weinig zieken. Nu is het ook geen pretje van ziek te worden op een manneneiland wanneer er geen vrouwen zijn om ze te verzorgen.

Daarom is er een klein ziekenhuisje ingericht in het klooster te Lent. Daar worden de mannen gehuisvest wanneer de ziekte eventjes langer duurt en er thuis niet voldoende verzorging mogelijk is. De stemming is daar best op de enkele ziekenzaaltjes. De stemming is trouwens op het eiland goed. Er is niet de minste reden tot ongerustheid voor één van u.

Neen, de geneeskundige verzorging van u hier in België geeft ons grootere zorgen. Daarom hebben wij u ook reeds de verpleegsters met verband, medicijnen en verpleegartikelen toegestuurd. Meer kunnen wij op het oogenblik niet doen. Zelf moet ik weer teruggaan. Er moet een dokter op het eiland zijn, want de mannen kunnen maar bij grote uitzondering de brug over. Ik kan maar voor korten tijd een plaatsvervanger krijgen en ik kan niet zoowel op het eiland achter blijven voor de mannen alsook tegelijk u hier volgen. Maar ik kan u wel beloven dat er nu toch eindelijk binnenkort enige van de Betuwse doktoren u na zullen komen.

Dit is wat ik u nog vertellen wilde. Ik hoop dat het uw ongerustheid zal wegnemen. Gaarne had ik zelf al mijn oude kennissen en patiënten hier opgezocht, maar ik zag er dien tijd geheel geen kans toe. Sta mij toe u allen van deze plaats hartelijk te groeten en u toe te roepen; tot spoedij ziens in de Betuwe.

Dr Huygen

Sporen van de oorlog.

Een kleine opsomming van gedane vondsten, door Nico van Kleef, aannemer in Oosterhout.

Op 22 september is het vijftenzestig jaar geleden dat onze dorpen Oosterhout en Slijk-Ewijk bevrijd werden. Van de aanloop naar deze bevrijding en de strijd rond Oosterhout zijn heden ten dage nog steeds littekens te zien, of komen deze tijdens verbouwingen van oude woningen aan het licht.

Van de Waaloversteek door de Amerikanen zijn veel munitiestoren te vinden. In 2003 vond Nico granaten en geweerkogels aan het Waalstrand onder Oosterhout.

Bij de gevechten langs de dijk hebben de Amerikanen ook veel ijzeren afrasteringspalen geraakt. Sommige palen vertoonden kogelgaten en opvallend was dat de uitschotopening bij alle palen in de richting van Oosterhout was. Daaruit kon je afleiden dat het Amerikaans vuur geweest moet zijn want de Amerikanen kwamen na de Waaloversteek vanuit de uiterwaarden in de richting van Oosterhout. Tot in de 90er jaren hebben die palen nog langs de dijk gestaan. Met de laatste dijkverzwaring zijn ze verdwenen.

Gerepareerde schade of inslagen van granaatscherven zijn regelmatig te vinden. De meeste gevonden resten zijn van geallieerde afkomst.

Zo'n vijftien jaar geleden werd bij werkzaamheden aan het woonhuis van Jan Maassen aan de Oosterhoutsestraat een granaatscherf gevonden, die nog door het dakbeschot stak.

Verderop in Slijk-Ewijk zijn in de gevel van het achterhuis van de familie van Leeuwen nog krassen te vinden en het woord ....essex, waarschijnlijk van militairen die onderdeel uitmaakten van de Engelse Wessexdivisie.

In 2003 kwam bij herstelwerkzaamheden aan het woonhuis van de familie van Woerkom een granaatinslag aan het licht in een paneel van de serrewand. Je kon zien aan de richting van het weggeschoten hout waar de inslag in de vloer moest

zijn geweest. Bij nadere inspectie bleek de granaatscherf nog onder de vloer te liggen.

Nog steeds is duidelijk oorlogsschade te zien aan een van de woningen aan de Nieuwendijk waar een deel van de voorgevel verdwenen was.

Na de Waaloversteek is er veel munitie en materieel blijven liggen waarvan nog steeds resten gevonden kunnen worden bij extreem laag water. Zo vond Nico daar geweerkogels, granaten en een bootshaak waarschijnlijk afkomstig uit een van de canvas bootjes die bij de oversteek gebruikt zijn. Zo'n vijf jaar geleden lagen er nog munitiekisten in het Oosterhoutse bos.

Bij de reconstructie van de Oosterhoutsestraat in 2008 kwam ter hoogte van de boerderij de Gasthuisbouwing van de familie van Leeuwen een deel van een Shermantrack (rupsband) tevoorschijn. In datzelfde jaar kwamen eveneens bij van Leeuwen tijdens het ploegen een kanon van een Spitfire en een landmijn boven de grond.

Zomermarkt Slijk-Ewijk.

Op 9 augustus j.l. hebben enkele leden van onze kring weer deelgenomen aan de jaarlijkse markt in Slijk-Ewijk. Gezien het aantal belangstellenden kunnen we constateren dat de interesse voor de lokale historie blijkbaar elk jaar groter wordt.

Voor deze gelegenheid hadden we o.a. drie verschillende verjaardagskalenders te bieden. Verder boeken, eigen gebakken broodtaart (met dank aan Con, ook voor de prachtige vaas met bloemen ter decoratie) en pruimentaart (met dank aan Ineke). We bedanken Frans, Hans, Con, Mieke en Ineke voor de bemensing van de kraam.

Uit de oude keuken.

door Con Koffeman

Wie onder de lezers heeft het recept van de Vlierbloesemsiroop in het voorjaar geprobeerd? Ik ben reuze benieuwd en ga u schrijven wat er nog meer mogelijk is. Want niet alleen van de vlierbloesem ook van vlierbessen is sap en siroop te maken. Eigenlijk van vrijwel alle vruchten, of deze nu gekocht zijn of in de natuur geplukt worden. Het kost wat tijd, maar geeft veel voldoening.
Mocht er teveel suiker gebruikt zijn, vervang dit dan door een gedeelte honing.
Maak de flessen vooraf schoon met heet sodawater en spoel ze goed na.
Verse sappen zijn niet lang houdbaar, siropen wel!

VRUCHTENSAPPEN

De ingrediënten van het basisrecept voor sappen zijn:

1 liter vruchtensap, 750 gram suiker en sap van 1 citroen.

De werkwijze is als volgt:

Breng alle ingrediënten samen aan de kook en blijf roeren tot alle suiker is opgelost. Schep eventueel schuim ervan af. Giet het sap over in goed gereinigde flessen en sluit deze goed af.

Bewaars de flessen op een koele, donkere plaats.

VLIERBESSENSAP

De bessen van de gewone vlier, *sambucus nigra*, zijn goed te verwerken tot sap. Puur vlierbessensap heeft een smaak die wat medicinaal aandoet. In combinatie met appelsap en citroen levert het echter een heerlijke frisse drank op.

Even een advies: "*Vlierbessen moeten eerst gekookt worden, anders word je er ziek van*". Gebruik alleen bessen van vlierstruiken waarvan je zeker weet dat het de gewone vlier is. Knip hele trossen vlierbes als ze rijp zijn. Ze zijn dan bijna zwart. Haal onrijpe of rode bessen ertussenuit. Was de bessen goed voor ze gebruikt worden.

Neem 1 kilo vlierbessen aan de tros, 1,5 tot 2 liter water, twee grote pannen, een vergiet, een schone theedoek en schone flessen.

De werkwijze is als volgt:

Doe de trossen in een grote pan en vul bij met water tot ze net onderstaan. Breng de inhoud aan de kook maar blijf erbij om te voorkomen dat het overkookt. Zet dan het vuur laag en laat het sap 25 minuten zachtjes doorkoken. Maak een theedoek nat, wring hem uit en leg hem in het vergiet dat op de andere pan staat. Giet de hele inhoud van de pan over in het vergiet. Dek deze af met een deksel en laat de bessen op een koele, donkere plek 12 uur uitlekken. Giet het sap daarna over in flessen.

In de koelkast is het sap minimaal drie dagen houdbaar.

Wanneer het vlierbessensap gedronken wordt, is het heel smakelijk om appel- en/ of citroensap toe te voegen.

De verhouding vlierbessensap vers geperste appels is 1: 1,5.

Bij gebruik van appelsap uit een pak is de verhouding 1:2. Voeg citroensap en eventueel suiker naar smaak toe.

ROZENBOTTELSIROOP

Rozenbottels bevatten twintig keer meer vitamine C dan sinaasappels. In de winter is siroop van deze vruchten dus een goede boost (extra stimulans) voor de weerstand en het smaakt nog prima ook!

De ingrediënten zijn:

200 gram rozenbottels waarvan de onder- en bovenkant zijn afgesneden en waaruit de zaden zijn verwijderd (zo ging dat vroeger, nu gaan de bottels in een vruchtenpers). 1 liter water, 800 gram suiker.

Hak het vruchtvlees zo klein mogelijk. Breng het water aan de kook en voeg de rozenbottels en de suiker toe.

Blijf toeren tot de suiker opgelost is. Laat de siroop op een zacht vuurtje al roerend inkoken. Voeg eventueel nog suiker naar smaak toe.

Giet de siroop heet in een fles met schroefdeksel. Koel en donker bewaren.